

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-31>

УДК 323.173:316.32(477)

Авер'янова Н.М.¹, Воропаєва Т.С.²

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МІНІМІЗАЦІЯ СЕЦЕСІОНІСТСЬКИХ РУХІВ І ДЕСЕПАРАТИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті аналізуються важливі проблеми сепаратизму, сецесії і сецесіоністських конфліктів. Визначаються причини і наслідки утворення невизнаних самопроголошених квазідержав – Донецької Народної Республіки та Луганської Народної Республіки. Ці невизнані республіки, вибираючи шлях сецесії, не врахували основні деструктивні наслідки своїх дій – невизнання у світі, тривалий збройний конфлікт, людські жертви, зруйновану промисловість та інфраструктуру. Автори підкреслюють, що військова, політична, інформаційна та фінансово-економічна підтримка Російською Федерацією квазідержав Донецької Народної Республіки та Луганської Народної Республіки ще більше загострює російсько-український конфлікт. А західні санкції, застосовані до Росії, суттєво не вплинули на її агресивний зовнішньополітичний курс та на вирішення питання щодо припинення міждержавного збройного конфлікту на Донбасі. Доведено, що сепаратизм і сецесія несуть об'єктивну загрозу територіальній цілісності та національній безпеці держави. Сецесія не вирішує накопичених проблем і конфліктів, вона лише посилює їх, загострюючи міжгрупові відмінності та створюючи при цьому нові суперечності й конфлікти. Українська конституція забезпечує відокремлення певних територіальних одиниць зі складу України. Це дає можливість врегулювати вимоги права на самовизначення народів засобами, які виключають сецесію. Наголошується на необхідності ефективного забезпечення територіальної цілісності України.

Ключові слова: сецесія, сепаратизм, сецесіоністські рухи, Донецька Народна Республіка, Луганська Народна Республіка.

Averianova Nina, Voropayeva Tetiana

Taras Shevchenko National University of Kyiv

MINIMIZING SECESSIONIST MOVEMENTS AND DESPARATIZATION OF UKRAINIAN SOCIETY

Summary. The article analyzes the important problems of separatism, secession and secessionist conflicts. In many countries, they are often updated under the influence of various factors: historical, political, economic and cultural. The authors use an integrative approach to consider secessionist conflicts and separatist movements in Ukraine. The causes and consequences of the formation of unrecognized self – proclaimed quasi-states – the Donetsk People's Republic and the Luhansk People's Republic – are determined. These unrecognized republics, choosing the path of secession, did not take into account the main destructive consequences of their actions – non-recognition in the world, a long armed conflict, human losses, destroyed industry and infrastructure. The authors emphasize that the Russian Federation's military, political, informational, and financial and economic support for the quasi-states of the Donetsk People's Republic and the Luhansk People's Republic further escalates the Russian-Ukrainian conflict. And the Western sanctions applied to Russia did not significantly affect its aggressive foreign policy and the decision to end the inter-state armed conflict in Donbass. It is proved that separatism and secession pose an objective threat to the territorial integrity and national security of the state. Secession does not solve the accumulated problems and conflicts, it only strengthens them, exacerbating inter-group differences and creating new contradictions and conflicts. The Ukrainian Constitution does not allow the separation of certain territorial units from Ukraine. This makes it possible to settle the requirements of the right to self-determination of peoples by means that exclude secession. It is noted that it is necessary to effectively ensure the territorial integrity of Ukraine. To do this, we need to attract an optimal set of measures (political, legal, military, socio-economic, humanitarian, etc.) aimed at protecting our own national interests.

Keywords: secession, separatism, secessionist movements, Donetsk People's Republic, Luhansk People's Republic.

Постановка проблеми. У XXI ст. проблеми політичного сепаратизму, автономії та сецесії одержали новий імпульс для їхнього осмислення, адже прагнення суб'єктів отримати політичну незалежність шляхом сецесії стало далеко не поодиноким випадком на міжнародній арені. На сьогодні багато держав світу відчують на собі деструктивний вплив сепаратизму та сецесії, останні з'являються не лише в країнах

із внутрішніми конфліктами, а й у державах, які прийнято вважати стабільними та успішними (у Великобританії є проблеми з відокремленням Шотландії; у Бельгії існують значні протиріччя між Фландрією та Валлонією; в Іспанії Каталонія намагається отримати незалежність та ін.).

Невирішені сецесіоністські конфлікти стають причиною появи нових невизнаних або лише частково визнаних держав, які в реальності не

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1088-2372>² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8388-7169>

вважаються повноправними суб'єктами міжнародних відносин. Наприклад, Турецька Республіка Північного Кіпру – самопроголошена держава в північній частині острова Кіпр, незалежність якої визнала тільки Туреччина; Вазирстан – самопроголошена невизнана держава на північному заході Пакистану, яка до сих пір не контролюється ним; Республіка Косово – частково визнана держава, яка знаходиться на Балканському півострові. Її незалежність визнають багато країн світу, проте Сербія, у складі якої була територія Косова, і на сьогодні не сприймає незалежності Республіки Косово, через що остання не має остаточного визнання міжнародної спільноти; Придністровська Молдавська Республіка – самопроголошена держава, яку світ визнає як частину Республіки Молдова; Республіка Південна Осетія – самопроголошена держава на південному Кавказі, яку визнали тільки 5 країн-членів ООН, у тому числі Російська Федерація. Інші країни розглядають Південну Осетію як частину грузинської території, що була незаконно окупована Росією; Республіка Абхазія – самопроголошена республіка на території Грузії, яку визнали знову ж таки лише 5 країн-членів ООН, зокрема Росія, інші держави не визнають незалежність Республіки Абхазія та розглядають її як частину Грузії, окуповану російськими збройними силами та ін. На жаль, сепаратистські та сецесіоністські рухи продовжують набирати оберти, останнім часом до цієї когорти невизнаних республік приєдналися Автономна Республіка Крим, яку ООН і ЄС сприймають як українську територію, тимчасово окуповану Росією; Донецька Народна Республіка та Луганська Народна Республіка – невизнані самопроголошені квазідержавні утворення в окремих районах Донецької і Луганської областей України. Саме тому інтерес до вивчення процесів сепаратизму і сецесії у нашій країні зростає, бо безпосередньо торкається української держави, що і визначило **мету дослідження** – запропонувати шляхи мінімізації сецесіоністських рухів і десепаратизації українського суспільства в умовах російсько-українського збройного конфлікту.

Аналіз останніх публікацій. Різні аспекти сепаратизму та сецесії вивчали вітчизняні дослідники: В. Андріяш, В. Дівак, О. Косілова, В. Лісовський, К. Литвиненко, В. Наконечний, І. Рафальський, В. Рахмаїлов, Н. Романюк, І. Філоненко, О. Цебенко та ін.; а також зарубіжні вчені: Т. Амброзіо, Дж. Бертілсон, А. Б'юкенен, А. Гераклідес, Д. Горовіц, Д. Квон, Д. Кош, М. Мареш, Р. Нуруллін, Ф. Попов, К. Пузирьов, Дж. Рейникайнен, А. Рібаков, М. Стрміска, П. Фіала та ін.

Виклад основного матеріалу. Не дивлячись на величезну кількість визначень поняття «сецесія», у всіх них є спільне смислове ядро – виокремлення частини території зі складу держави. «Сецесія (лат. *secessio*; від *secedo* – відходжу) – вихід частини держави або (етно)регіону зі складу однієї держави з метою утворення нової держави або приєднання до іншої держави» [8, с. 354]. Варто зауважити, що досить часто українські науковці сецесію розглядають як форму сепаратистського руху, окрім якої виділяють ще такі форми сепаратизму як іредентизм, енозис і деволуція [14, с. 48]. Проте поняття «сепаратизм», «іредентизм» «сецесія» та ін. цілком не

усталені в офіційних документах і вони стають інструментами політичної казуїстики. Їхні тлумачення мають значні відмінності не тільки у представників різних національних шкіл, але і серед українських науковців [7, с. 162].

Оскільки сецесія, як правило, передбачає гострий конфлікт між тими, хто відокремлюється та «материнською» державою, що призводить не лише до політичних змін, а й до людських і економічних втрат, то більшість діючих державних конституцій не визнають право на сецесію. Сецесія по своїй суті завжди створює протиріччя, з одного боку, – вона реалізує право народів на самовизначення, а з іншого, – розглядається як порушення територіальної цілісності та загроза державному ладу. У будь-якому випадку сецесіоністські дії спрямовуються проти етнонаціональної та економічної політики «материнської» держави, яка, на думку організаторів відокремлення, утискує та пригнічує їхні права.

Існує значна кількість науковців, які здійснюють спроби сформулювати умови, при яких окремі групи мають моральне право на сецесію. Наприклад, дозволити правове врегулювання сецесії в тих випадках, коли існують активні сепаратистські рухи з законними моральними вимогами [18; 19]. Б'юкенен підкреслює, що населення будь-якої території має моральне право на сецесію, яке актуалізується тоді, коли це населення відчуває дискримінацію з боку органів влади даної держави у сфері національної культури та мови, у соціально-економічній сфері, у сфері самоврядування на території проживання (за наявності дискримінаційних обмежень), а також у випадку етнічно обумовленої недоступності «соціальних ліфтів» і т.п. [17]. Однак Дональд Горовіц, професор права і політології університету Дьюк (США), один із засновників і розробників етнічної конфліктології, послідовно критикуючи ідею сецесії як способу вирішення етнічних конфліктів, із думкою якого ми погоджуємося, зазначав, що хоча теоретики дискутують про можливі варіанти права на самовизначення, допускаючи при цьому сецесію як у цілому, так і її можливість лише в разі виконання певних умов, всі вони розглядають самовизначення в якості реакції на проблему етнічного конфлікту та насильства. Проте сецесія майже ніколи не вирішує цих проблем, а навпаки – може поглиблювати їх. Прихильники сецесії аргументують свою позицію потребою створення успішних гомогенних держав, але сецесія не сприяє утворенню таких держав. Сецесія, не дивлячись на утворення нових країн, не зменшує ступінь конфлікту, насильства чи пригнічення меншин [5, с. 189].

У більшості випадків сецесіоністські конфлікти залишаються політично невирішеними та переходять у стан «заморожених». Досить часто на території, де відбуваються конфлікти, утворюються квазідержави, які домоглися фактичної сецесії, але не юридичної. Квазідержави, як відомо, мають власні управлінські структури (уряд, армію, поліцію та ін.), вони контролюють проблемну територію (відокремлену від «материнської» держави), проте юридично на міжнародній арені не мають визнання або визнаються обмеженою кількістю країн. До таких утворень

сміливо можна віднести ДНР і ЛНР – самопроголошені структури, сформовані у результаті військової агресії Російської Федерації. Як наслідок, на території України впродовж шести років триває міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу [1; 2].

У процесах створення сучасних квазідержавних утворень на Сході України простежується намагання кремлівських кураторів реанімувати історію виникнення Донецько-Криворізької Радянської Республіки (ДКРР). Вона існувала трохи більше місяця на початку 1918 р. та знаходилась на території Харківської і Катеринославської губерній, частини Херсонської губернії та промислових районів області Війська Донського. «В результаті фактично сепаратистських поглядів і підходів на етнічних українських землях виникли державні утворення, характерною ознакою яких була недооцінка або відкрите ігнорування національних інтересів» [15, с. 147]. Після проголошення Української Народної Республіки (УНР) зі столицею в Києві, більшовики донбаського регіону виступили проти включення південно-східних промислових районів до складу України. При цьому питання відокремлення зазначених регіонів від української держави та їхнє приєднання до радянської Росії не обговорювалось населенням краю і навіть рядовими членами-більшовиками [10, с. 79]. Донецько-Криворізька Радянська Республіка як частина радянської Росії була утворена в Харкові 12 лютого 1918 р. на IV обласному з'їзді Рад робітничих і солдатських депутатів Донецького і Криворізького басейнів. Також на з'їзді обговорювалось питання щодо необхідності застосування принципів в основі організації радянських республік – чи економічного, чи національного. Передбачалося, що новоутворена радянська держава з часом стане федерацією економічних областей, а не національних утворень. Проте вже на II Всеукраїнському з'їзді Рад (17-19 березня 1918 р.) було прийнято рішення про єдиний радянський уряд України та юридично було затверджено входження Донецько-Криворізької Радянської Республіки до складу радянської України. Після зазначеного з'їзду ДКРР припинила своє існування. Створюючи Донецько-Криворізьку Радянську Республіку її засновники не лише не враховували українські національні інтереси (національний аспект не брався до уваги), а й опирались переважно на власні амбіції. ДКРР так і не була визнана ні незалежною республікою, ні частиною радянської Росії. Як бачимо, сучасні квазідержави ДНР і ЛНР не мали автономії ні під час існування СРСР, ні після його розпаду, також їхні кордони не співпадають з кордонами Донецько-Криворізької Радянської Республіки. Самопроголошені республіки не є й утвореннями, які б мали окрему етнічну та лінгвістичну основи.

На жаль, квазідержави ДНР і ЛНР, вибираючи шлях сецесії, зовсім не враховували його деструктивних наслідків – довготривалий збройний конфлікт, значні людські жертви, зруйнувану промисловість та інфраструктуру, невизнання у світі й ін. Так, за оцінками ООН, конфлікт на Донбасі є одним із самих смертоносних у Європі з часів Другої світової війни. За період його

існування загинуло 13 тис. людей і 30 тис. осіб поранено [6, с. 60]. Станом на 18 травня 2020 р. за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб (Міністерство соціальної політики України) взято на облік 1 млн. 446 тис. 689 осіб-переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей і Автономної республіки Крим [9]. Окрім цього, українське суспільство, незважаючи на плин часу – шість років війни, продовжує підтримувати позицію боротьби з сепаратизмом на Донбасі. Та й у самій Російській Федерації, яка підтримує ДНР і ЛНР, існують сумніви щодо успішної сецесії цих самопроголошених квазідержавних утворень. Олексій Токарев, старший науковий співробітник Центру глобальних проблем Інституту міжнародних досліджень Московського державного інституту міжнародних відносин МЗС Росії, підкреслює, що ДНР і ЛНР так і не змогли визначитися зі своєю зовнішньополітичною стратегією, не доводиться говорити і про їхнє міжнародне визнання. «З високою ймовірністю ми припускаємо, що при редуції значення факторів могутності держави-патрона і спільності кордону з ним, сецесія завершиться провалом» [12, с. 115]. При цьому зрозуміло, що сприяння та підтримка Росією сепаратизму на території української держави загрожує російсько-український конфлікт.

Росія, яка завжди маніпулювала різноплановими конфліктами заради власного імперського панування, підбурює сецесіоністські конфлікти на всьому пострадянському просторі. Вони є наслідком не стільки внутрішніх суперечностей конфліктуючих сторін, скільки результатом провокативних дій Російської Федерації. Посилення «радянзації» та КДБізації російської політичної системи в останні роки призвело до того, що нові незалежні держави небезпідставно побоюються неоімперських амбіцій Росії і все більше потерпають від втручання Російської Федерації у внутрішні справи, від дестабілізації та хаотизації власних соціумів. Імперське домінування, неоімперський реваншизм, неокolonіальна гібридна політика Росії спрямована, насамперед, на Україну, Грузію та Молдову.

Російська держава фінансово, економічно та політично підтримує сепаратистські рухи не лише на пострадянському просторі, а й у Європі. Дестабілізація в європейських державах дає їй можливість у більшій чи меншій мірі впливати та тиснути на ЄС, що може забезпечити низку перемог – послаблення антиросійських санкцій і створення перешкод для євроінтеграційних процесів країн пострадянського простору. Сама ж Росія, зважаючи на вибудовану вертикаль влади та зміцнення силових структур в останні роки, не допускає сепаратизму на своїх територіях і сецесія в Росії малоімовірна [4].

Упродовж десятиліть Російська Федерація активно проводить політику подвійних стандартів, що засвідчують її декларативні твердження про пріоритет права народів на самовизначення. Адже коли свого часу постало питання про відокремлення зі складу Росії Чеченської Республіки як незалежної держави, то пріоритет права народів на самовизначення був Росією повністю відкинутий. На сьогодні, як відомо, після довготривалих жорстоких чеченських війн, які стали

одними з найбільш масштабних збройних конфліктів у новітній історії, Чеченська Республіка є суб'єктом Російської Федерації. Якщо говорити про суб'єктність Криму після його анексії та окупації Російською Федерацією, то вона постійно нівелюється: Автономну Республіку Крим Росія спочатку перейменувала на Республіку Крим (2014 р.), включила до складу Південного федерального округу (28 липня 2016 р.), а потім – до складу Північно-Кавказького економічного району (1 квітня 2018 р.). А в березні 2019 р. депутат Держдуми Російської Федерації Володимир Жириновський запропонував перейменувати окупований Крим на «Таврическую область» та запровадити російську мову як єдину державну. Цікаво те, що сенатор від Криму Сергій Цеков у Раді Федерації підтримав ініціативу Жириновського [3]. Важливо підкреслити, що Крим, перебуваючи у складі української держави, мав автономію, він не включався ні до районів, ні до округів, а кримськотатарська, російська і українська мови мали однаковий статус [16].

Оцінюючи сучасні відносини Києва та Москви, аналітики зазначають, що нині не доречно говорити про мінімізацію російсько-українського конфлікту. «Росія продовжує воєнну, політичну, економічну, енергетичну, інформаційну агресію проти України. Тривають бойові дії низької інтенсивності на Донбасі, зусилля міжнародної дипломатії щодо зупинення війни на Сході України залишаються безрезультатними. Водночас, ситуація довкола анексованого Криму перебуває в «замороженому» стані і перетворюється на довгострокову «відкладену» проблему» [13, с. 11]. Тому більшість громадян України (59%) вважають, що українська держава повинна проводити щодо Росії політику, або спрямовану на зменшення співпраці і впливу Росії на Україну, або в цілому на припинення співробітництва з Російською Федерацією [11, с. 87].

У грудні 2019 р. Рада Європейського Союзу погодила рішення лідерів держав-членів ЄС про продовження економічних санкцій проти Російської Федерації до 31 липня 2020 р. На жаль, західні санкції, які тривають вже шість років, суттєво не вплинули на агресивний зовнішньополітичний курс Росії та на вирішення питання щодо припинення міждержавного збройного конфлікту на Донбасі. Складні проблеми в самому Європейському Союзі – міграційна політика (зростання нелегальної міграції, ізольовані іммігрантські етнічні спільноти, що стають джере-

лом міжкультурного протистояння і конфліктів у ЄС, біженці з країн Сходу), фінансові питання та ін. – відволікають увагу країн Західної Європи від врегулювання російсько-українського конфлікту. Зменшується кількість країн, які виступають на підтримку нашої держави, особливо у питанні, яке стосується Автономної Республіки Крим. Водночас скорочується й зовнішня економічна допомога Україні від країн-союзниць, країн-членів ЄС, насамперед, це пов'язано зі світовою пандемією COVID-19, наслідки якої на сьогодні непередбачувані. Також останнім часом у Євросоюзі висувуються пропозиції щодо відновлення партнерства з Російською Федерацією, зазначені тенденції посилюються після допомоги Росії окремим країнам Європи у боротьбі з COVID-19. Тобто російська держава поступово знаходить методи і засоби посилення свого впливу на європейському напрямі. Зазначені тенденції дають чіткі підстави нашій державі створювати стратегію політики, розраховану переважно на власні сили та можливості. Насамперед, це має бути вироблена чітка стратегія дій України у російському напрямі, дієва програма деокупації Криму, про який останнім часом фактично не згадується як у самій українській державі, так і у світі.

Висновки. Будь-яка держава на своїй території намагається призупинити сепаратистські рухи та мінімізувати ризики їхньої появи, десепаратизувати соціум, що є логічним і раціональним рішенням. Підтримка режимів, які виникли в результаті сепаратизму, призводить до дезінтеграції все більшої кількості держав у світі. Та головне – незважаючи на вимоги окремих груп щодо використання права на сепесію (досить часто зазначені вимоги носять виключно популістський характер і слугують інтересам певних політичних сил), таке право до сих пір не визнається міжнародним співтовариством. Сепаратистські рухи в Україні виникли в результаті багатьох причин, серед яких русифікація окремих регіонів нашої держави, маніпулювання певними політичними силами мовними та культурними особливостями регіонів, недостатня гуманітарна політика, спрямована на формування української політичної нації. Українська держава (як і більшість країн світу) своєю конституцією забезпечує відділення окремих територій зі складу України, а це дає можливість врегулювати вимоги права на самовизначення народів засобами, які виключають сепесію.

Список літератури:

1. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 145. № 6. Ч. 2. С. 7–11.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 147. № 8. Ч. 2. С. 7–13.
3. Владимир Жириновский предложил переименовать Крым в Таврическую область. Как идея? *Крым Press. Информационная платформа*. URL: <https://crimeapress.info/vladimir-zhirinovskij-predlozhit-pereimenovat-krum-v-tavricheskuju-oblast-kak-ideja/>
4. Власенко Р. Інтереси Російської Федерації у сепаратистських тенденціях Європи. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2020. Випуск 28. С. 125–133.
5. Горовиц Д. Разрушенные основания права сепесии. *Власть*. 2013. Том 21. № 11. С. 189–191.
6. Європейська інтеграція України: російський фактор. *Національна безпека і оборона*. 2020. № 1–2 (181–182). С. 2–65.
7. Лісовський В. Виникнення сепаратизму та його роль у внутрішньополітичних процесах поліетнічних держав. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. № 1(7). С. 148–165.
8. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори). *Енцикл. словник-довідник. Львів: «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.*

9. Обліковано 1 446 689 внутрішньо переміщених осіб. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18668.html>
10. Реvegук В.Я. Соборність українських земель: теорія та практика місцевих більшовицьких організацій (квітень 1917 – квітень 1918 років). *Історична пам'ять*. 2010. № 1. С. 72–88.
11. Ситуація у «трикутнику» Україна – ЄС – Росія: оцінки експертів. *Національна безпека і оборона*. 2020. № 1–2 (181–182). С. 85–96.
12. Токарев А.А. Сравнительный анализ сепаратизма на посткоммунистическом пространстве: квантификация факторов влияния. *Polis. Political Studies*. 2017. № 4. С. 106–117.
13. Україна 2019 – 2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки). Київ : Центр Разумкова, 2019. 264 с.
14. Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Збірник наук. праць*. 2014. Вип. 26. С. 44–51.
15. Шабельніков В.І. До питання про утворення Донецько-Криворізької Республіки: історико-регіональний аспект. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 2(52). С. 145–151.
16. Averianova N.M., Voropayeva T.S. Features of secessionist conflicts: socio-philosophical aspects (Особливості сепаратистських конфліктів: соціально-філософські аспекти). *Modern engineering and innovative technologies*. Karlsruhe, Germany, 2019. Issue 8. Part 3. P. 116–123.
17. Buchanan Allen E. The International Institutional Dimension of Secession. *Theories of Secession*. London and New York : Routledge, 1998. P. 227–256.
18. Copp David. International Law and Morality in the Theory of Secession. *The Journal of Ethics*. 1998. Vol. 2. No 3. Pp. 219–245.
19. Reinikainen Jouni. What is the Democratic Approach to Plebiscitary Secessionism? *Ethnopolitic*. 2019. Vol. 18. No 4. Pp. 362–378.

References:

1. Averianova, N.M., & Voropayeva, T.S. (2019). Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrainy: neokolonial'nyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*, issue 145, № 6, part 2, pp. 7–11. (in Ukrainian)
2. Averianova, N.M., & Voropayeva, T.S. (2019). Stratehiya «rozumnoi syly» yak osnova dlya pryypynennya zbrojnoho konfliktu v Ukraini ta reintehratsiyi okupovanykh terytoriy [The “smart power” strategy as a basis for ending the armed conflict in Ukraine and reintegrating the occupied territories]. *Hileya: naukovy visnyk*, issue 147, № 8, part 2, pp. 7–13. (in Ukrainian)
3. Vladimir Zhirinovskiy predlozhit pereimenovat' Krym v Tavricheskuyu oblast'. Kak ideya? [Vladimir Zhirinovskiy proposed to rename the Crimea to the Tauride region How is the idea?]. *Krym Press. Informacionnaya platforma*. URL: <https://crimeapress.info/vladimir-zhirinovskij-predlozhit-pereimenovat-krym-v-tavricheskuyu-oblast-kak-ideja/> (in Russian)
4. Vlasenko, R. (2020). Interesy Rosijskoyi Federaciyi u separatystskyx tendenciayah Yevropy [Interests of the Russian Federation in the separatist tendencies of Europe]. *Visnyk Lvivskogo universytetu. Seriya Filosofsko-politologichni studiyi*, issue 28, pp. 125–133. (in Ukrainian)
5. Gorovits, D. (2013). Razrushennyye osnovaniya prava setsessii [Destroyed grounds of the right of secession]. *Vlast*, tom 21, no. 11, pp. 189–191. (in Russian)
6. Yevropejska integraciya Ukrainy: rosijskyj faktor [European integration of Ukraine: the Russian factor] (2020). *Nacionalna bezpeka i oborona*, no. 1–2 (181–182), pp. 2–65. (in Ukrainian)
7. Lisovsky, V. (2020). Vynyknennya separatyzmu ta jogo rol u vnutrishnopolitychnykh procesah polietnichnykh derzhav [The emergence of separatism and its role in the domestic political processes of polyethnic states]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikaciyi ta regionalni studiyi*, no. 1(7), pp. 148–165. (in Ukrainian)
8. no.vitnya politychna leksyka (neologizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory) [The latest political vocabulary (neologisms, occasionalisms and other innovations)]. Encykl. slovnyk-dovidnyk. Lviv: «no.vyj Svit – 2000», 2015. (in Ukrainian)
9. Oblikovano 1 446 689 vnutrishno peremishhenykh osob [1446689 internally displaced persons were registered]. *Ministerstvo socialnoyi polityky Ukrainy*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18668.html> (in Ukrainian)
10. Reveguk, V.Ya. (2010). Sobornist ukraiyinskykh zemel: teoriya ta praktyka miscevykh bilshovyczykh organizacij (kviten 1917 – kviten 1918 rokiv) [The unity of the Ukrainian lands: the theory and practice of local Bolshevik organizations (April 1917 – April 1918)]. *Istorychna pamyat*, no. 1, pp. 72–88. (in Ukrainian)
11. Sytuaciya u «trykutnyku» Ukrainy – EU – Rosiya: ocinky ekspertiv [The situation in the “triangle” Ukraine – EU – Russia: expert assessments] (2020). *Nacionalna bezpeka i oborona*, no. 1-2 (181-182), pp. 85–96. (in Ukrainian)
12. Tokarev, A.A. (2017). Sravnitelnyj analiz secessij na postkommunisticheskom prostranstve: kvantifikaciya faktorov vliyaniya [Comparative analysis of secession in the post-communist space: quantification of influencing factors]. *Polis. Political Studies*, no. 4, pp. 106–117. (in Ukrainian)
13. *Ukrayina 2019 – 2020: shyroki mozhlivosti, superechlyvi rezultaty (analitichni ocinky)* [Ukraine 2019–2020: wide opportunities, contradictory results (analytical assessments)] (2019). Kyiv: Centr Razumkova. (in Ukrainian)
14. Cebenko, O. (2014). Formy vyjavu separatyzmu: teoretiko-metodologichnyj aspekt [Forms of separatism: theoretical and methodological aspect]. *Ukrayinska nacionalna ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku. Zbirnyk nauk. pracz*, issue 26, pp. 44–51. (in Ukrainian)
15. Shabelnikov, V.I. (2013). Do pytannya pro utvorennya Doneczko-Kryvorizkoyi Respubliki: istoryko-regionalnyj aspekt [On the question of the formation of the Donetsk-Kryvyrih Republic: historical and regional aspect]. *Istorychni i politologichni doslidzhennya*, no. 2(52), pp. 145–151. (in Ukrainian)
16. Averianova, N.M. & Voropayeva, T.S. (2019). Features of secessionist conflicts: socio-philosophical aspects. *Modern engineering and innovative technologies*. Karlsruhe, Germany, issue 8, part 3, pp. 116–123.
17. Buchanan, Allen E. (1998). The International Institutional Dimension of Secession. *Theories of Secession*. London and New York: Routledge, pp. 227–256.
18. Copp, David (1998). International Law and Morality in the Theory of Secession. *The Journal of Ethics*, vol. 2, no. 3, pp. 219–245.
19. Reinikainen, Jouni (2019). What is the Democratic Approach to Plebiscitary Secessionism? *Ethnopolitic*, vol. 18, no. 4, pp. 362–378.